

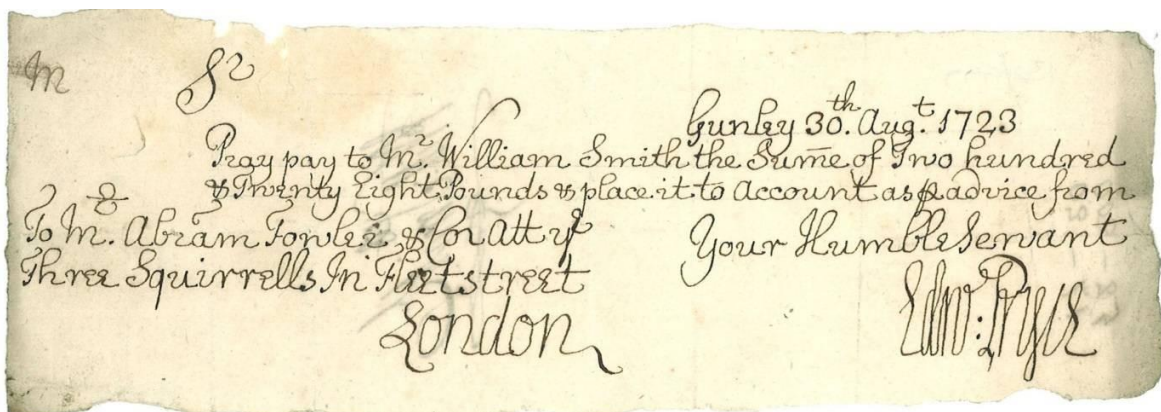
TJEKS GAAN NIE DIÉ NUWEJAAR VIR VUURWERKE SORG NIE

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Die Suid-Afrikaanse Reserwebank het in November 2020 aangekondig dat banktjeks vanaf 1 Januarie 2021 nie meer deel van die land se nasionale betaalstelsel gaan wees nie. Dit kom nadat die eerste vorm van tjeks reeds in die antieke Romeinse ryk gebruik is maar tjeks, soos wat die meeste mense dit vandag ken, kan na negende eeuse Asiatiese handelaars teruggespoor word. Op die syroetes tussen Europa en die Verre Ooste is goud of silwer in die verskillende streke as betaalmiddel gebruik. Omdat hierdie handelsreise soms weke geduur het moes hierdie handelaars sakke vol goud én silwer op hulle reise saam neem om betalings te kon maak. Dit was eerstens ongemaklik en tweedens gevaarlik om met soveel goud en silwer te reis en gevolglik is die *sakk* ontwerp wat, soos vandag se tjeks, 'n instruksie op papier aan die destydse goud- en silwersmede was om 'n sekere hoeveelheid goud of silwer namens die betaler aan die trekker uit te betaal.

Gedurende die vyftiende eeu het die Medici-familie van Florence die moderne bankwese ontwikkel wat handelaars in Venesië, wat die middelpunt tussen die Asiatiese syroetes en Europese handelsroetes was, die geleentheid gebied het om tjeks in waarde van goud óf silwer uit te reik én ook die gerief gebied het dat sulke tjeks in enige stad of dorp by enige van hulle banke gewissel kon word. Hierdie tjeks het later elk 'n serienommer gekry wat nagespeur kon word en vandaar die Engelse benaming van *ōchequeō*. Die eerste gedrukte tjeks wat deur middel van 'n perforasie uit 'n tjekboek geskeer kon word is in 1830 deur die Bank van Engeland uitgereik.



Verskeie lande het reeds afstand van tjeks as betalingmiddel gedoen en nou, na etlike eeue, neem Suid-Afrika ook daarvan afskeid. Volgens die Suid-Afrikaanse Reserwebank is die skerp afname in die gebruik van tjeks, die toename in tjekbedrog en die verouderde infrastruktuur waarmee tjeks geproseseer word, die vernaamste redes waarom die gebruik van tjeks afgeskaf word. Net vanaf September 2019 tot September 2020 het die gebruik van tjeks met 52%

afgeneem. In 2020 het tjeks minder as ½ half persent van die land se totale kleinhandelverkope se waarde uitgemaak terwyl kaarte 12% en elektroniese oorplasinge 80% beloop het.

Ruilmiddel

Geld verteenwoordig produk en stel mense in staat om een produk te vervaardig maar ander te verbruik. Geld gee vryheid om iets anders te verbruik as wat mens self kan produseer. As daar in aanmerking geneem word dat produkte weer die resultaat van arbeid is, is geld in wese ruilmiddel vir arbeid. Gevolglik het die mensdom met verloop van tyd verskeie items as ruilmiddel probeer. Onderskeie groepe het ook nie noodwendig dieselfde items gebruik nie. Ruilmiddels wat gebruik was, was skulpe, klippe, boombas, walvstande, hondetande en vere. Ander ruilmiddels soos vee, vrugte en graan, is ook gebruik. Die eenvoudige feit is gevolglik dat geld enigiets kan wees wat mense wil hê dit moet wees. Dit is egter nie te sê dat die ooreengekome geldstelsel noodwendig goed en sonder gebreke is nie. Die gemene deler tussen al die verskillende stelsels is dat die gebruikers daarvan onderling tevrede moet wees dat dit aanvaarbare ruilmiddel is waarmee hulle met vertroue met mekaar kan handel dryf.

Geld opsigself het dus geen waarde nie maar dit bied toegang tot waarde. Wat met die oorsprong van tjeks gebeur het is dat geld mettertyd sy direkte waarde verloor het en slegs syfer op papier begin raak het. Hierdie oontkoppeling van geld aan iets wat werklike waarde het word moontlik gemaak omdat mense daarvan oortuig is dat geld waarde het en ook hierdie waarde kan behou. As mens egter mooi daarvoor nadink, is geld baie wankelrige basis om finansiële stelsel op te baseer aangesien die waarde daarvan baie meer simbolies as realities is.

Omdat dit in wese waardekonsep is wat in mense se koppe bestaan eerder as wat die waarde fisies bepaalbaar is, moet enige betaalmiddel oor sekere kenmerke beskik om as betaalmiddel te kan dien:

Ruilmiddel: Geld moet teen enige goedere of dienste geruil kan word, ongeag wie daarby betrokke is.

Rekeneenheid: Die waarde van die te ruilde goedere of dienste moet in bepaalde hoeveelheid geld uitgedruk kan word.

Duursaam: Geld moet by voorkeur met verloop van tyd nie tot niet kan gaan nie.

Deelbaar: Die geldeenheid se waarde moet verklein of vergroot kan word om by die waarde van die goedere of diens aan te kan pas.

Draagbaar: Geld moet hoë waarde volgens sy gewig hê sodat dit gemaklik rondgedra kan word.

Wisselbaar: Geld moet vir elkeen dieselfde waarde hê, ongeag wie daarmee wil koop of waar daarmee gekoop word.

Intrinsiek: Geld se intrinsieke waarde moet gelykstaande wees aan die waarde wat dit in die betalingsverkeer verteenwoordig.

Gelukkig hoef ons nie net op die geloof van mense in die waarde van geld te vertrou nie. Hoewel geld opsigself geen waarde het nie, sit daar gewoonlik 'n organisasie daartoe wat tot op sekere vlak die waarde van geld kan waarborg. Vroeër is hierdie rol deur individuele banke vervul maar deesdae het elke land 'n sentrale bank wat die waarde van sy geldeenheid rugsteun. Hierdie waarborge hou mense se vertroue in 'n geldeenheid in stand.

Goud

Die meeste lande, Suid-Afrika ook, was vir baie jare lank op die goudstandaard gewees. Hierdie stelsel was 'n verbintenis deur die deelnemende lande dat hulle die waarde van hulle geldeenhede op 'n vasgestelde hoeveelheid goud sou baseer. Dit het in wese beteken dat papiergeld enige tyd vrylik vir goud omgeruil kon word. Met goud se prys wat deur markkragte bepaal was, sou elke land se geldeenheid dus ook in terme van goud se waarde fluktueer. Omdat daar 'n redelik vaste voorraad goud in die wêreld beskikbaar is, sou geld in elke land 'n bestendige en verstaanbare waarde gehad het wat deur 'n substantiewe produk gerugsteun kon word. Hoe meer goud 'n land dus in reserwe kon hê, hoe meer was die geld in daardie land werd. Dit was dus juis die oorspronklike rol van die 'n Reserwebank' om die goudreserwe van Suid-Afrika in stand te hou.

Bykans elke land is deesdae op 'n stelsel van 'n fiat geld'. Die definisie daarvan is dat geld se intrinsieke waarde totaal waardeloos is omdat geld slegs as 'n ruilmiddel gebruik word. Die waarde van geld word gevolglik deur eerstens die vraag en aanbod vir geld en tweedens die vraag en aanbod vir produkte of dienste bepaal. Die pryse van goedere en dienste word deur markkragte toegelaat om die fluktueer.

Teen die agtergrond van bogenoemde beteken dit dat geld deur die ekonomie self geskep word eerder as wat dit deur 'n eksterne agent, soos 'n sentrale bank, verskaf word. Geld word geskep deurdat banke krediet verskaf wat dan reserwes vanaf die sentrale bank in die ekonomie trek eerder as wat die sentrale bank dit in die ekonomie stoot. Die monetêre kringloopteorie, soos dit bekend staan, kan die beste aan die hand van 'n individu se kredietkaart verduidelik word:

Geld is 'n blote rekeningkundige balans in 'n grootboekrekening. Aankope verminder die balans in die kliënt se rekening en vermeerder die balans in die winkel se rekening. Transaksies is dus nie meer 'n tweeledige transaksie tussen die koper en verkoper soos onder die ou stelsel van ruilhandel nie waar goedere in ruil vir geld gelewer word. Die bank tree as derde party in 'n driedelige transaksie op waar hy teen 'n fooi die verskaffer se rekening met die waarde van die goedere krediteer, die goedere dan deur die verkoper oorhandig word waarna die bank die koper se rekening weer debiteer by ontvangs van die goedere.

Onder die monetêre kringloopteorie word bykans alle transaksies binne die totale ekonomie op soortgelyke wyse hanteer. Dit is dus nie nodig dat die geld wat onder hierdie teorie uitgeruil word deur 'n sentrale bank gerugsteun moet word nie.

Inflasie

Fiktiewe geld kon nie onder die goudstandaard geskep word nie maar juis dit het probleme vir regerings geskep. Die beperkte goudvoorraad het die geldvoorraad beperk wat op sy beurt weer ekonomiese groei beperk het. Net soos individue wil regerings ook relatief ryker wees as ander lande en met die verwydering van die goudstandaard kon regerings dus self die geldvoorraad, wat nie deur substansie gerugsteun word nie, beheer. Die land se geldeenheid word dan

onderskryf deur die owerheid wat onderneem om die waarde daarvan te onderskryf. Uiteraard sou hulle op grond van hulle eie belofte eerder meer geld as minder geld wou skep.

Die monetêre kringloopteorie beteken dat daar ōnooitö tekort aan geld sal wees nie. Daar kan altyd meer geskep word as daar meer nodig is. Soos wat meer geld egter geskep word, raak kopers geneig om al meer geld uit te gee. Meer geld in die ekonomie verhoog die persepsie oor wat goedere en dienste werd is. Dit veroorsaak dat pryse styg. Wanneer pryse voortdurend styg het ons met inflasie te doen. Dit is die voortdurende styging van pryse oor bepaalde tydperk.

Die ironie van inflasie is dat mense dan weer op meer geld aandring omdat goedere en dienste te duur raak. Dit raak dan bese kringloop van meer geld, duurder pryse, die aandrag op nog meer geld, die nogmaalse styging in pryse, ensovoorts, en dit is deesdae waar sentrale banke, soos die Suid-Afrikaanse Reserwebank  n rol te speel het om deur middel van rentekoerse die geldvoorraad van die land te beheer sodat inflasie binne sekere teikenvlakke bly.



Illusie

Die grootste gedeelte van moderne geld is syfer wat in databasis van bank vasgel  is, met die veronderstelling dat dit deur iets van werklike waarde gerugsteun word. Dit is dus konseptueel want ons kan dit nie regtig sien nie en nog minder kan ons al ons geld op een slag in ons hande vashou. Selfs al trek ons geld by outomaties tellermasjien, is die banknote in werklikheid maar  n blote stukkie papier met ink daarop. Ons heg veronderstelde waarde daaraan en dit is slegs hierdie  veronderstelde  waarde wat aan banknoot of aan  n tjek sy  werklike  waarde gee. Geld is dus net illusie; hoender in die bank, ongeag die formaat daarvan!

Geld is enigiets waarop mense ooreen kom om hul produkte en dienste onderling mee uit te ruil maar het opsigself geen waarde van sy eie nie. Dit is onderlinge betroubare simboliese konsep wat mense op die waarde van hulle arbeid plaas. Geld se ondersteunende waarde is dus arbeid en daarom kan geld as blote simbool opsigself nie vir mense rykdom skep nie. Gevolglik gaan die opskorting van tjeks bykans ongesiens by ons verbygaan om finaal vir plastiekkaarte en bankwagwoorde plek te maak.

Bethlehem
Januarie 2021

BRONNE:

Allison, A. *Checking out: A brief history of checks*. Maart 2019.

Theunissen, P. *Geld: Wat is jou waarde?* Kejafa Uitgewers. 2013.